ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
DEAN SPIELMANN
της 11ης Μαρτίου 2025[1]

Υπόθεση C-448/23

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
κατά

Δημοκρατίας της Πολωνίας

«Παράβαση κράτους μέλους – Υποχρεώσεις των κρατών μελών – Πρόβλεψη των ενδίκων βοηθημάτων και μέσων που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται αποτελεσματική δικαστική προστασία – Ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως – Διαδικασία διορισμού δικαστών στο πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο – Αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης – Αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αποφάσεις του πολωνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου»

I. Εισαγωγή

1. Η υπεροχή συνιστά «υπαρξιακή απαίτηση» του δικαίου της Ένωσης, για να χρησιμοποιήσουμε την περίφημη έκφραση του Pierre Pescatore[2]. Κατά την περίοδο που μεσολάβησε από την παρατήρηση αυτή, υπήρξαν σποραδικά τριβές μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και των εθνικών έννομων τάξεων σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής. Οι εντάσεις αυτές εκδηλώθηκαν κυρίως μέσω των προσπαθειών των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων να επαναπροσδιορίσουν την αρχή της υπεροχής όταν θεωρούσαν ότι η ερμηνεία της από το Δικαστήριο συνεπάγεται παραίτηση από τμήματα της εθνικής κυριαρχίας[3].

2. Απέναντι σε μια αμφισβήτηση της υπεροχής στο όνομα της προστασίας της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας, τόσο έκδηλη όσο στην υπό κρίση υπόθεση, η παρατήρηση του P. Pescatore είναι πιο επίκαιρη από ποτέ.

3. Πράγματι, η διαδικασία λόγω παραβάσεως την οποία κίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην υπό κρίση υπόθεση δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας για παράβαση των υποχρεώσεών της που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ στηρίζεται σε τρεις αιτιάσεις: πρώτον, δύο αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Πολωνία) της 14ης Ιουλίου και της 7ης Οκτωβρίου 2021 έχουν ως

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Pescatore, P., *L'ordre juridique des Communautés européennes: étude des sources du droit communautaire*, Presses universitaires de Liège, Λιέγη, 1973 (2η έκδ.), σ. 227.

[3] Βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη του Corte costituzionale (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ιταλία), αριθ. 24/2017, της 26ης Ιανουαρίου 2017 (IT:COST:2017:24).

αποτέλεσμα το εν λόγω κράτος μέλος να μην εγγυάται αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, δεύτερον, οι εν λόγω αποφάσεις συνεπάγονται σοβαρή παραβίαση των αρχών της υπεροχής, της αυτονομίας, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, καθώς και παραβίαση της δεσμευτικότητας των αποφάσεων του Δικαστηρίου και, τρίτον, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν πληροί τις απαιτήσεις περί ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και προηγούμενης σύστασης με νόμο, που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ.

4. Συνεπώς, οι παραβάσεις που προσάπτονται στη Δημοκρατία της Πολωνίας συνιστούν άμεση και κατά μέτωπο επίθεση κατά της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης εκ μέρους του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), στο όνομα του Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Συντάγματος της Δημοκρατίας της Πολωνίας, στο εξής: Σύνταγμα), και μάλιστα της συνταγματικής ταυτότητας του εν λόγω κράτους μέλους. Η υπό κρίση υπόθεση μας επαναφέρει στο επίκεντρο των συζητήσεων σχετικά με τη φύση των Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αυτοτέλεια της έννομης τάξης της. Θέτει ερωτήματα σχετικά με την πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

5. Μια άλλη πτυχή της υπό κρίση υπόθεσης αξίζει επίσης να αναφερθεί ήδη από τώρα: πρόκειται για την πρώτη φορά που η Επιτροπή ασκεί προσφυγή δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ λόγω παραβάσεως, η οποία στρέφεται όχι μόνο κατά κρίσης την οποία διατύπωσε εθνικό συνταγματικό δικαστήριο, αλλά και κατά νομολογίας με την οποία αμφισβητείται το κύρος αποφάσεων του Δικαστηρίου λόγω προβαλλόμενης ασυμβατότητας προς το εθνικό Σύνταγμα.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

6. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ:

«Η Ένωση σέβεται την ισότητα των κρατών μελών ενώπιον των Συνθηκών καθώς και την εθνική τους ταυτότητα που είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση. Σέβεται τις ουσιώδεις λειτουργίες του κράτους, ιδίως δε τις λειτουργίες που αποβλέπουν στη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας, τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Ειδικότερα, η εθνική ασφάλεια παραμένει στην ευθύνη κάθε κράτους μέλους.»

7. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ ορίζει τα ακόλουθα:

«Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και ειδικευμένα δικαστήρια. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών.

Τα κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.»

8. Το άρθρο 279 ΣΛΕΕ προβλέπει τα εξής:

«Στις υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιόν του, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύναται να διατάσσει τα αναγκαία προσωρινά μέτρα.»

Β. Το πολωνικό δίκαιο

9. Το άρθρο 2 του Συντάγματος έχει ως εξής:

«Η Δημοκρατία της Πολωνίας είναι δημοκρατικό κράτος δικαίου που εφαρμόζει τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης.»

10. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του Συντάγματος ορίζει ότι «[σ]τη Δημοκρατία της Πολωνίας η ανώτατη εξουσία ανήκει στο Έθνος».

11. Το άρθρο 7 του Συντάγματος ορίζει ότι «[ο]ι δημόσιες αρχές ενεργούν δυνάμει και εντός των ορίων του νόμου».

12. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, του Συντάγματος, «[τ]ο Σύνταγμα είναι ο υπέρτατος νόμος της Δημοκρατίας της Πολωνίας».

13. Το άρθρο 90, παράγραφος 1, του Συντάγματος ορίζει ότι «[η] Δημοκρατία της Πολωνίας δύναται να παραχωρήσει, δυνάμει διεθνούς συνθήκης, σε διεθνή οργανισμό ή σε διεθνές όργανο αρμοδιότητες κρατικών αρχών για ορισμένα θέματα».

14. Το άρθρο 91 του Συντάγματος έχει ως εξής:

«1. Οι επικυρωμένες διεθνείς συνθήκες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της έννομης τάξης από τη δημοσίευσή τους στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Πολωνίας. Έχουν άμεση εφαρμογή, εκτός εάν η εφαρμογή τους εξαρτάται από τη δημοσίευση νόμου.

2. Οι κυρωμένες με νόμο διεθνείς συνθήκες υπερισχύουν κάθε άλλης αντίθετης διάταξης νόμου. […]»

15. Κατά το άρθρο 188 του Συντάγματος, «[σ]το Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικό Δικαστήριο] υπάγονται:

1) ο έλεγχος της συμφωνίας των νόμων και των διεθνών συνθηκών με το Σύνταγμα,

2) ο έλεγχος της συμφωνίας των νόμων με τις διεθνείς συνθήκες που κυρώνονται με νόμο,

3) ο έλεγχος της συμφωνίας των κανονιστικών πράξεων των κεντρικών αρχών του Κράτους με το Σύνταγμα, τις κυρωμένες διεθνείς συνθήκες και τους νόμους,

4) ο έλεγχος της συμφωνίας των σκοπών και της δραστηριότητας των πολιτικών κομμάτων με το Σύνταγμα,

5) η εκδίκαση της συνταγματικής προσφυγής που προβλέπει το άρθρο 79, παράγραφος 1».

16. Το άρθρο 190 του Συντάγματος ορίζει τα εξής:

«1. Οι αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικού Δικαστηρίου] είναι δεσμευτικές erga omnes και αμετάκλητες.

2. Οι αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικού Δικαστηρίου] για τα θέματα που απαριθμούνται στο άρθρο 188 δημοσιεύονται αμελλητί στο επίσημο έντυπο στο οποίο δημοσιεύθηκε η κανονιστική πράξη. Εάν η πράξη δεν έχει δημοσιευθεί, η απόφαση δημοσιεύεται στην *Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski"* [Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Πολωνίας].

3. Η απόφαση του Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικού Δικαστηρίου] παράγει αποτελέσματα από την ημερομηνία της δημοσιεύσεώς της […].

[…]

5. Το Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικό Δικαστήριο] αποφασίζει με πλειοψηφία.»

17. Το άρθρο 193 του Συντάγματος ορίζει ότι «[κ]άθε δικαστήριο μπορεί να υποβάλει στο Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικό Δικαστήριο] νομικό ζήτημα σχετικά με τη συμφωνία κανονιστικής πράξης με το Σύνταγμα, τις κυρωμένες διεθνείς συνθήκες ή τον νόμο, όταν η επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί εξαρτάται από την απάντηση στο ζήτημα αυτό».

18. Το άρθρο 194, παράγραφος 1, του Συντάγματος ορίζει ότι «[τ]ο Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικό Δικαστήριο] συγκροτείται από δεκαπέντε δικαστές που επιλέγονται ατομικά από τη Sejm [Δίαιτα] για περίοδο εννέα ετών μεταξύ προσώπων που διακρίνονται για τις νομικές τους γνώσεις. Η επανεκλογή τους στο Δικαστήριο δεν επιτρέπεται». Επιπλέον, το άρθρο 194, παράγραφος 2, του Συντάγματος προβλέπει ότι «[ο] πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος του Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικού Δικαστηρίου] διορίζονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας μεταξύ υποψηφίων που υποδεικνύονται από τη γενική συνέλευση των δικαστών του Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικού Δικαστηρίου]».

III. Το ιστορικό της διαφοράς και η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

19. Στις 14 Ιουλίου και στις 7 Οκτωβρίου 2021 το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) εξέδωσε δύο αποφάσεις επί της ασυμβατότητας προς το Σύνταγμα της νομολογίας του Δικαστηρίου που αφορά ιδίως την απορρέουσα από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ υποχρέωση εξασφάλισης αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (στο εξής: επίμαχες αποφάσεις).

20. Συγκεκριμένα, στις 14 Ιουλίου 2021 το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), σε πενταμελή σύνθεση, εξέδωσε απόφαση στην υπόθεση P 7/20[4]. Στην απόφαση αυτή, εξέτασε το νομικό ζήτημα που υπέβαλε το πειθαρχικό τμήμα του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου, Πολωνία) σχετικά με τη συμβατότητα προς το Σύνταγμα των προσωρινών μέτρων που επιβλήθηκαν στη Δημοκρατία της Πολωνίας με τη διάταξη της 8ης Απριλίου 2020, Επιτροπή κατά Πολωνίας[5], περί αναστολής της εφαρμογής των νομοθετικών διατάξεων που αναθέτουν στο πειθαρχικό τμήμα την αρμοδιότητα επί των πειθαρχικών υποθέσεων που αφορούν δικαστές.

[4] Dz. U. 2021, θέση 1309 (στο εξής: απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021).

[5] C-791/19 R, στο εξής: διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας, EU:C:2020:277.

21. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δέχθηκε, μεταξύ άλλων, ότι τα προσωρινά μέτρα που επέβαλε το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα από τα όργανα κράτους μέλους, ιδίως από τα δικαστήρια, αλλά μόνον εφόσον καλύπτονται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, σέβονται τη συνταγματική ταυτότητα του κράτους μέλους και συνάδουν προς τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

22. Ωστόσο, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι τα προσωρινά μέτρα που προέβλεπε η διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας, σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία των πολωνικών δικαστηρίων και τη διαδικασία ενώπιόν τους, παραβίαζαν την αρχή της δοτής αρμοδιότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, ΣΕΕ, έθιγαν την πολωνική συνταγματική ταυτότητα που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ και ήταν ασύμβατα προς τη συνταγματική αρχή του δημοκρατικού κράτους δικαίου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 του Συντάγματος. Ως εκ τούτου, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), επιβεβαιώνοντας την υπεροχή του Συντάγματος ως ανώτατης πηγής δικαίου στην Πολωνία, έκρινε ότι, στο μέτρο που το Δικαστήριο επέβαλε ultra vires υποχρεώσεις στο εν λόγω κράτος μέλος, διατάσσοντας προσωρινά μέτρα σχετικά με την οργάνωση και την αρμοδιότητα των πολωνικών δικαστηρίων και τη διαδικασία ενώπιόν τους, το άρθρο 4, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 279 ΣΛΕΕ, ήταν αντίθετο προς τα άρθρα 2 και 7, το άρθρο 8, παράγραφος 1, και το άρθρο 90, παράγραφος 1, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του Συντάγματος.

23. Εξάλλου, όσον αφορά τα αποτελέσματα της απόφασης της 14ης Ιουλίου 2021, κατά το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), ως προς τους «κανόνες που δημιούργησε […] το Δικαστήριο», οι οποίοι θεσπίσθηκαν ultra vires και ήταν αντίθετοι προς το Σύνταγμα, δεν έπρεπε να ισχύσουν οι αρχές της υπεροχής και του άμεσου αποτελέσματος του δικαίου της Ένωσης, η δε προαναφερθείσα απόφαση είχε ex tunc αποτελέσματα και απευθυνόταν σε όλους τους αποδέκτες που εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης στο έδαφος της Δημοκρατίας της Πολωνίας.

24. Στις 7 Οκτωβρίου 2021 η ολομέλεια του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) εξέδωσε απόφαση στην υπόθεση K 3/21[6], της οποίας το σκεπτικό δημοσιεύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2022, με το εξής διατακτικό:

«1. Το άρθρο 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, [ΣΕΕ], στο μέτρο που η Ευρωπαϊκή Ένωση, την οποία ίδρυσαν ισότιμα και κυρίαρχα κράτη, δημιουργώντας “μια διαρκώς στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης”, της οποίας η ολοκλήρωση, με βάση το δίκαιο της […] Ένωσης και την ερμηνεία του από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προχωρά σε ένα “νέο στάδιο”, στο οποίο:

a) τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενεργούν εκτός των ορίων των αρμοδιοτήτων που τους έχει απονείμει η Δημοκρατία της Πολωνίας με τις Συνθήκες·

b) το Σύνταγμα δεν είναι ο υπέρτατος νόμος της Δημοκρατίας της Πολωνίας, ο οποίος υπερέχει ως προς την ισχύ και την εφαρμογή του·

[6] Dz. U. 2021, θέση 1852 (στο εξής: απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021).

c) η Δημοκρατία της Πολωνίας δεν μπορεί να λειτουργήσει ως κυρίαρχο και δημοκρατικό κράτος,

αντιβαίνει στο άρθρο 2, στο άρθρο 8 και στο άρθρο 90, παράγραφος 1, του [Συντάγματος].

2. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, [ΣΕΕ], κατά το μέτρο που, για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, απονέμει στα εθνικά δικαστήρια (τακτικά δικαστήρια, διοικητικά δικαστήρια, στρατιωτικά δικαστήρια και στο Ανώτατο Δικαστήριο) αρμοδιότητα:

a) να μη λαμβάνουν υπόψη, κατά την έκδοση των αποφάσεών τους, διατάξεις του Συντάγματος, αντιβαίνει στο άρθρο 2, στο άρθρο 7, στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στο άρθρο 90, παράγραφος 1, και στο άρθρο 178, παράγραφος 1, του Συντάγματος·

b) να βασίζουν τις αποφάσεις τους σε διατάξεις οι οποίες, αφού καταργήθηκαν από τη Δίαιτα και/ή κρίθηκαν από το Trybunał Konstytucyjny [Συνταγματικό Δικαστήριο] ως αντίθετες προς το Σύνταγμα, δεν ισχύουν πλέον,

αντιβαίνει στο άρθρο 2, στο άρθρο 7, στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στο άρθρο 90, παράγραφος 1, στο άρθρο 178, παράγραφος 1 και στο άρθρο 190, παράγραφος 1, του Συντάγματος.

3. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, […] και το άρθρο 2 [ΣΕΕ], κατά το μέτρο που, για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης και για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, απονέμουν στα εθνικά δικαστήρια (τακτικά δικαστήρια, διοικητικά δικαστήρια, στρατιωτικά δικαστήρια και στο Ανώτατο Δικαστήριο) αρμοδιότητα:

a) να ελέγχουν τη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού των δικαστών, συμπεριλαμβανομένης της νομιμότητας της πράξης με την οποία ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Πολωνίας διορίζει δικαστή,

αντιβαίνουν στο άρθρο 2, στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στο άρθρο 90, παράγραφος 1, και στο άρθρο 179, σε συνδυασμό με το άρθρο 144, παράγραφος 3, σημείο 17, του Συντάγματος·

b) να ελέγχουν τη νομιμότητα πορίσματος με το οποίο το Krajowa Rada Sądownictwa [Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο, Πολωνία, στο εξής: KRS] υποβάλλει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας πρόταση διορισμού δικαστή,

αντιβαίνουν στο άρθρο 2, στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στο άρθρο 90, παράγραφος 1, και στο άρθρο 186, παράγραφος 1, του Συντάγματος,

c) να αποφαίνονται επί των πλημμελειών της διαδικασίας διορισμού δικαστή και, κατά συνέπεια, να αρνούνται να αναγνωρίζουν την ιδιότητα του δικαστή σε πρόσωπο που διορίστηκε ως δικαστικός λειτουργός σύμφωνα με το άρθρο 179 του Συντάγματος,

αντιβαίνουν στο άρθρο 2, στο άρθρο 8, παράγραφος 1, στο άρθρο 90, παράγραφος 1, και στο άρθρο 179, σε συνδυασμό με το άρθρο 144, παράγραφος 3, σημείο 17, του Συντάγματος.»

25. Στις 22 Δεκεμβρίου 2021 η Επιτροπή απηύθυνε στη Δημοκρατία της Πολωνίας προειδοποιητική επιστολή σύμφωνα με το άρθρο 258 ΣΛΕΕ. Καταλόγιζε στο κράτος μέλος αυτό ότι παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, καθώς και από τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, και ότι δεν έλαβε υπόψη τη δεσμευτική ισχύ των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

26. Επιπλέον, κατά την Επιτροπή, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν πληρούσε την απαίτηση περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή θεώρησε, πρώτον, ότι τον Δεκέμβριο του 2015 διορίστηκαν τρεις δικαστές κατά σαφή και προφανή παράβαση των εθνικών συνταγματικών διατάξεων που διέπουν τον διορισμό δικαστών του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), εκ των οποίων ένας, και συγκεκριμένα ο δικαστής M.M., συνέχιζε να ασκεί τα καθήκοντά του. Δεύτερον, η Επιτροπή θεώρησε ότι ο διορισμός της δικαστή J.P. τον Δεκέμβριο του 2016 στη θέση του προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) έπασχε από σοβαρές πλημμέλειες.

27. Με έγγραφο της 18ης Φεβρουαρίου 2022, η Δημοκρατία της Πολωνίας απάντησε στην προειδοποιητική επιστολή και αμφισβήτησε τις αιτιάσεις της Επιτροπής.

28. Στις 15 Ιουλίου 2022 η Επιτροπή απηύθυνε αιτιολογημένη γνώμη στη Δημοκρατία της Πολωνίας υποστηρίζοντας ότι το εν λόγω κράτος μέλος παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, καθώς και της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

29. Στις 14 Σεπτεμβρίου 2022 η Δημοκρατία της Πολωνίας απάντησε στην αιτιολογημένη γνώμη, εμμένοντας στη θέση ότι η προβαλλόμενη αιτίαση περί παραβάσεως ήταν αβάσιμη.

IV. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

30. Με δικόγραφο που κατέθεσε στις 15 Φεβρουαρίου 2023, η Επιτροπή άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου την υπό κρίση προσφυγή. Ζητεί από το Δικαστήριο:

– να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας του Συντάγματος από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) στις επίμαχες αποφάσεις, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·

– να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας του Συντάγματος από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) στις επίμαχες αποφάσεις, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και δεν έλαβε υπόψη την αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου·

– να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, δεδομένου ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), λόγω των πλημμελειών των διαδικασιών διορισμού τριών

δικαστών του τον Δεκέμβριο του 2015 και της διαδικασίας διορισμού της προέδρου του τον Δεκέμβριο του 2016, δεν πληροί τις απαιτήσεις περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·

– να καταδικάσει τη Δημοκρατία της Πολωνίας στα δικαστικά έξοδα.

31. Στο υπόμνημα αντικρούσεως που κατέθεσε στις 6 Οκτωβρίου 2023, η Δημοκρατία της Πολωνίας ζήτησε από το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή της Επιτροπής στο σύνολό της ως αβάσιμη και να την καταδικάσει στα δικαστικά έξοδα.

32. Με το από 31 Ιανουαρίου 2024 υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Δημοκρατία της Πολωνίας ανακάλεσε τις παρατηρήσεις που είχε διατυπώσει με το υπόμνημα αντικρούσεως και αποδέχθηκε πλήρως τις αιτιάσεις που είχε διατυπώσει η Επιτροπή στην προσφυγή.

33. Με αποφάσεις του Προέδρου του Δικαστηρίου της 23ης Οκτωβρίου και της 7ης Νοεμβρίου 2023, επετράπη στο Βασίλειο του Βελγίου και στο Βασίλειο των Κάτω Χωρών να παρέμβουν υπέρ της Επιτροπής.

V. Νομική εκτίμηση

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

34. Όπως επισημάνθηκε στο σημείο 4 των παρουσών προτάσεων, η ιδιαιτερότητα της υπό κρίση υπόθεσης έγκειται στο γεγονός ότι η Επιτροπή προσάπτει στη Δημοκρατία της Πολωνίας ότι απέρριψε κατηγορηματικά την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, σε σημείο ώστε να θέτει υπό αμφισβήτηση την ίδια τη βάση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Με άλλα λόγια, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) διεκδικεί, στο όνομα της συνταγματικής ταυτότητας της έννομης τάξης του, την εξουσία να ελέγχει άμεσα τη συμβατότητα των αποφάσεων του Δικαστηρίου με το Σύνταγμα, αμφισβητώντας έτσι κατά μέτωπο τόσο την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης όσο και το ίδιο το κύρος των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Μια τέτοια προσέγγιση δεν περιορίζεται σε μερικές οριακές τριβές μεταξύ της ενωσιακής και της εθνικής έννομης τάξης: πλήττει τον πυρήνα της αρχής της υπεροχής, φτάνοντας έως το σημείο να θέτει υπό αμφισβήτηση την ιεραρχία των κανόνων στην έννομη τάξη της Ένωσης.

35. Η υπό κρίση υπόθεση αναδεικνύει με σαφήνεια την αλληλεπίδραση μεταξύ δύο αρχών οι οποίες, από τη σκοπιά του εθνικού δικαστηρίου, μπορεί να φαίνονται ότι η μία βρίσκεται στον αντίποδα της άλλης. Από τη μια πλευρά, υπάρχει η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, αρχή με «κεντρομόλο» χαρακτήρα, που αποτελεί το ίδιο το θεμέλιο της υπερεθνικής ολοκλήρωσης. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει ο σεβασμός της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών, έννοια με «φυγόκεντρο» χαρακτήρα η οποία προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ και αναφέρεται «στα στοιχεία που συνιστούν τη μοναδικότητα ενός κράτους, που αποτελούν τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του και το διακρίνουν από τα άλλα κράτη»[7].

[7] Levade, A., «Identités constitutionnelles et hiérarchies», *Annuaire international de justice constitutionnelle*, Economica, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 2011, σ. 455.

36. Επιπλέον, η υπό κρίση υπόθεση εντάσσεται σε μια ευρύτερη νομική δυναμική: διάφορα συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια κρατών μελών έχουν ήδη καταφύγει στη θεωρία της ultra vires ή έχουν επικαλεστεί τη συνταγματική ταυτότητα των αντίστοιχων έννομων τάξεων προκειμένου να σχετικοποιήσουν ή ακόμη και να αμφισβητήσουν την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης[8]. Θα μπορούσε αυτό να θεωρηθεί ως μια «διελκυστίνδα»[9] μεταξύ των εθνικών συνταγματικών θεματοφυλάκων και της έννομης τάξης της Ένωσης.

37. Δεν θα κρύψω την ανησυχία μου για το φαινόμενο αυτό: αποτυπώνει μια νομική Ευρώπη που βρίσκεται αντιμέτωπη με τη σύγκρουση μεταξύ, αφενός, της ανάγκης διατήρησης της ενότητας και της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης και, αφετέρου, της επιθυμίας να προστατευθεί η μοναδικότητα των διαφόρων συνταγματικών ταυτοτήτων. Η σύγκρουση αυτή αντανακλά βαθιές και πολύ ανησυχητικές εξελίξεις, οι οποίες ξεπερνούν το απλό τεχνικό πλαίσιο της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

38. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρώ απαραίτητο να τονίσω κατά την εξέταση των παραβάσεων που προσάπτονται στη Δημοκρατία της Πολωνίας ότι η λεπτή σχέση μεταξύ των εννοιών της εθνικής ταυτότητας, της συνταγματικής ταυτότητας και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης δεν αναπτύσσεται σε κενό δικαίου, αλλά αποτελεί μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης. Κατά συνέπεια, κάθε ζήτημα σχετικά με το περιεχόμενο της ερμηνείας αυτής πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα στοιχεία του γράμματος και του πλαισίου τα οποία συνηγορούν υπέρ μιας ερμηνείας του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ υπό το πρίσμα του κανονιστικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη. Το σημείο αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα κεντρική πτυχή της υπό κρίση υπόθεσης, που θα εξεταστεί διεξοδικότερα στο πλαίσιο της ανάλυσης της δεύτερης αιτίασης[10].

Β. Εξέταση του βασίμου της προσφυγής

39. Υπενθυμίζεται ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας ομολογεί πλήρως την προσαπτόμενη σε αυτήν από την Επιτροπή παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από τις διατάξεις των Συνθηκών. Ωστόσο, επιθυμώ να επισημάνω ότι, αν και τα πραγματικά περιστατικά που

[8] Βλ. απόφαση του Ústavní soud (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Τσεχική Δημοκρατία), Slovenské dôchody XVII (Σλοβακικές συντάξεις XVII, υποθ. Holubec), Pl. ÚS 5/12, της 31ης Ιανουαρίου 2012, που εκδόθηκε σε συνέχεια της απόφασης της 22ας Ιουνίου 2011, Landtová (C-399/09, EU:C:2011:415). Βλ., επίσης, απόφαση του Højesteret (Ανώτατου Δικαστηρίου, Δανία), Dansk Industri (DI) acting for Ajos A/S v. The estate left by A, αριθ. 15/2014, UfR 2017.824 H, της 6ης Δεκεμβρίου 2016, που εκδόθηκε σε συνέχεια της απόφασης της 19ης Απριλίου 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278). Βλ. επίσης, όσον αφορά το Bundesverfassungsgericht (BVerfG) (Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, Γερμανία), αποφάσεις της 5ης Μαΐου 2020, 2 BvR 859/15 κ.λπ. (PSPP), *Europäische Grundrechte Zeitschrift*, 2020, σ. 246, και της 21ης Ιουνίου 2016, 2 BvR 2728/13 κ.λπ. (OMT II), *Europäische Grundrechte Zeitschrift*, 2016, σ. 440. Όσον αφορά το Conseil constitutionnel (Συνταγματικό Δικαστήριο, Γαλλία), το Συνταγματικό Δικαστήριο έχει την εξουσία να ελέγξει αν νόμος περί μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο που επαναλαμβάνει τους ακριβείς όρους οδηγίας αντιβαίνει σε ρητές διατάξεις του Γαλλικού Συντάγματος ή «στους κανόνες και τις αρχές που είναι συμφυείς με τη συνταγματική ταυτότητα της Γαλλίας, εκτός εάν το Σύνταγμα το επιτρέπει» [αποφάσεις αριθ. 2004-496 (DC), της 10ης Ιουνίου 2004, JORF της 22ας Ιουνίου 2004, σ. 11182, κείμενο αριθ. 3 και αριθ. 2006-540 (DC), της 27ης Ιουλίου 2006, JORF της 3ης Αυγούστου 2006, σ. 11541, κείμενο αριθ. 2].

[9] Βλ., μεταξύ άλλων, Nagy, C. I., «The Rebellion of Constitutional Courts and the Normative Character of European Union Law», *International and Comparative Law Quarterly*, 2024, τόμος 73, αριθ. 1, 2024, σ. 65 έως 101. Ο εν λόγω συγγραφέας προτείνει μια κριτική εκ νέου ανάγνωση και αξιολόγηση της εκκολαπτόμενης εξέγερσης των ευρωπαϊκών συνταγματικών δικαστηρίων κατά της άνευ όρων υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Το άρθρο παρουσιάζει επίσης την αναδυόμενη αμφισβήτηση ultra vires, προσδιορίζει την προέλευση και την εξέλιξή της και στη συνέχεια προτείνει μια εμπεριστατωμένη ανάλυση και δυνατότητες μεταρρύθμισης. Καταδεικνύει ότι το πραγματικό διακύβευμα δεν είναι τόσο η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης όσο η «interpretative primacy» που έχει απονεμηθεί στο Δικαστήριο. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η «εξέγερση» προκλήθηκε από την αντίληψη ότι η νομολογία του Δικαστηρίου έχανε τον κανονιστικό της χαρακτήρα προς όφελος ενός ολοένα και περισσότερο πολιτικού χαρακτήρα. Χωρίς να θέτει υπό αμφισβήτηση την αρχή της υπεροχής καθαυτή, ο συγγραφέας επικρίνει ωστόσο τη «διασταλτική» ερμηνεία πέραν αυτού που «προβλεπόταν» συνταγματικά από τα κράτη μέλη (βλ., ιδίως, σ. 97 έως 101).

[10] Βλ., μεταξύ άλλων, σημεία 82 έως 93 των παρουσών προτάσεων.

θεμελιώνουν τις παραβάσεις που προσάπτονται με την υπό κρίση προσφυγή μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν γίνει αποδεκτά, απόκειται στο Δικαστήριο να διαπιστώσει την ύπαρξη ή μη των παραβάσεων αυτών, ακόμη και αν το καθού κράτος δεν τις αμφισβητεί [11].

1. Επί της πρώτης αιτίασης

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

40. Η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από το Βασίλειο του Βελγίου και το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, προσάπτει στη Δημοκρατία της Πολωνίας ότι παρέβη την υποχρέωση, που υπέχουν τα κράτη μέλη από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, να διασφαλίζουν αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

41. Ειδικότερα, με την απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) επικρίνει την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ από το Δικαστήριο ως ασύμβατη προς το Σύνταγμα. Αμφισβητεί ιδίως την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων να ελέγχουν τη νομιμότητα των διαδικασιών διορισμού των δικαστών, να αξιολογούν τα πορίσματα του KRS και να κηρύσσουν ορισμένους διορισμούς παράτυπους, πράγμα που, κατά την κρίση του, είναι αντίθετο προς την απαίτηση περί «δικαστηρίου που έχει συσταθεί νομίμως» κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, στηριζόμενη ειδικώς σε αξιολόγηση της νομιμότητας της διαδικασίας διορισμού των δικαστών.

42. Με την απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι τα προσωρινά μέτρα που επέβαλε το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ, με τη διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας, και τα οποία συνίστανται στην αναστολή της εφαρμογής των εθνικών διατάξεων που απονέμουν στο πειθαρχικό τμήμα του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) την αρμοδιότητα να εκδικάζει πειθαρχικές υποθέσεις που αφορούν δικαστές, είχαν επιβληθεί ultra vires, καθόσον δεν ήταν συμβατά ούτε προς τη συνταγματική ταυτότητα του κράτους μέλους ούτε προς τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

43. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 190, παράγραφος 1, του Συντάγματος, οι αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) ισχύουν erga omnes, ενισχύοντας έτσι τον αντίκτυπό τους σε όλα τα εθνικά δικαστήρια.

44. Όπως ήδη ανέφερα [12], η Δημοκρατία της Πολωνίας δεν αμφισβητεί πλέον την προσαπτόμενη παράβαση και συμμερίζεται τη θέση της Επιτροπής.

β) Ανάλυση

1) Σχετική νομολογία του Δικαστηρίου

45. Επισημαίνω κατ' αρχάς ότι, όσον αφορά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή επιβάλλει σε όλα τα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται, στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αποτελεσματική δικαστική

[11] Βλ. αποφάσεις της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-320/15, EU:C:2017:678, σκέψη 21) και της 15ης Μαρτίου 2018, Επιτροπή κατά Τσεχικής Δημοκρατίας (C-575/16, EU:C:2018:186, σκέψη 105).

[12] Βλ. σημεία 32 και 39 των παρουσών προτάσεων.

προστασία κατά την έννοια ιδίως του άρθρου 47 του Χάρτη, η τελευταία αυτή διάταξη πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη για την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ [13].

46. Επιπλέον, το άρθρο 19 ΣΕΕ συγκεκριμενοποιεί την αξία του κράτους δικαίου που διακηρύσσεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ και αναθέτει στα εθνικά δικαστήρια και στο Δικαστήριο το καθήκον να διασφαλίζουν την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης σε όλα τα κράτη μέλη, καθώς και τη δικαστική προστασία που απολαμβάνουν οι πολίτες από το δίκαιο της Ένωσης. Κατά πάγια νομολογία, προκειμένου να διασφαλίζεται η δικαστική προστασία αυτή, κάθε κράτος μέλος υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, να διασφαλίζει ότι τα όργανα τα οποία, ως «δικαστήρια» υπό την έννοια του δικαίου της Ένωσης, καλούνται να αποφανθούν επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και τα οποία εντάσσονται επομένως στο εθνικό του σύστημα ένδικων βοηθημάτων και μέσων στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης πληρούν τις απαιτήσεις της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένης, ιδίως, της ανεξαρτησίας [14].

47. Τέλος, μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους, εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης [15].

2) Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

48. Με τις επίμαχες αποφάσεις, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) ερμήνευσε το Σύνταγμα κατά τρόπο ριζικά αντίθετο προς τη νομολογία του Δικαστηρίου, ιδίως όσον αφορά το περιεχόμενο του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Η σύγκρουση αυτή εκδηλώνεται με τρεις τρόπους.

49. Πρώτον, με την απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) απορρίπτει την ερμηνεία που υιοθέτησε το Δικαστήριο στην απόφαση της 2ας Μαρτίου 2021, A.B. κ.λπ. (Διορισμός δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο – Προσφυγές) [16]. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων και εν συνόψει, ότι, ελλείψει εθνικού δικαστηρίου αρμόδιου να ελέγχει τα πορίσματα του KRS, το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι υποχρεώνει το Naczelny Sąd Administracyjny (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Πολωνία) να μην εφαρμόσει εθνική νομοθεσία που του στερεί, κατά παράβαση της εν λόγω διάταξης, την αρμοδιότητα την οποία είχε μέχρι τότε να αποφαίνεται επί των πορισμάτων αυτών [17].

50. Ωστόσο, από το σημείο 2, στοιχείο b, του διατακτικού της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021, σε συνδυασμό με τα τμήματα 6.2, 6.4, 6.5 και 8.3 του σκεπτικού της απόφασης, προκύπτει ότι η αρμοδιότητα των δικαστηρίων η οποία βασίζεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ –όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο– αντιβαίνει, κατά την απόφασή αυτή, προς τα άρθρα 2 και 7, το άρθρο 8, παράγραφος 1, το άρθρο 90, παράγραφος 1, το άρθρο 178, παράγραφος 1, και το άρθρο 190, παράγραφος 1, του Συντάγματος. Ομοίως, το σημείο 3,

[13] Βλ. απόφαση της 20ής Απριλίου 2021, Repubblika (C-896/19, στο εξής: απόφαση Repubblika, EU:C:2021:311, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[14] Πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, Euro Box Promotion κ.λπ. (C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 και C-840/19, στο εξής: απόφαση Euro Box Promotion κ.λπ., EU:C:2021:1034, σκέψεις 220 και 221 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[15] Βλ. αποφάσεις Repubblika (σκέψη 48) και της 29ης Μαρτίου 2022, Getin Noble Bank (C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψη 88).

[16] C-824/18, στο εξής: απόφαση A.B. κ.λπ., EU:C:2021:153.

[17] Απόφαση A.B. κ.λπ. (σκέψεις 149 και 150).

στοιχείο b, του διατακτικού της ίδιας απόφασης αποκλείει την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, η οποία όμως απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, να αποφαίνονται επί της νομιμότητας των πορισμάτων του KRS που προτείνουν τον διορισμό υποψηφίων ως δικαστικών λειτουργών. Τέλος, στα τμήματα 6.2, 6.4, 6.5 και 8.5, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) επαναλαμβάνει την άρνησή του να αποδεχθεί τα αποτελέσματα που απορρέουν από την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ που έγινε δεκτή στην υπόθεση A.B. κ.λπ.

51. Δεύτερον, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) αρνείται τον έλεγχο της νομιμότητας των διαδικασιών διορισμού των δικαστών, όπως καθιερώνεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Ειδικότερα, στο σημείο 3, στοιχεία a και c, του διατακτικού της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021 και στα τμήματα 6.4 και 8.4 του σκεπτικού, κηρύσσει ασύμβατη προς το Σύνταγμα την απορρέουσα από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ αρμοδιότητα βάσει της οποίας τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη νομιμότητα των διορισμών δικαστών.

52. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) αμφισβητεί συνεπώς την ερμηνεία του Δικαστηρίου που περιέχεται στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, W.Ż. (Τμήμα έκτακτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανωτάτου Δικαστηρίου – Διορισμός)[18]. Κατά την ερμηνεία αυτή, ο έλεγχος της νομιμότητας της διαδικασίας διορισμού δικαστή από το έκτακτο τμήμα του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της απαίτησης για «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως», όπως επιβάλλει το δίκαιο της Ένωσης. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια έχουν το δικαίωμα, δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, να εξετάσουν τη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού του δικαστή που εξέδωσε την αμφισβητούμενη απόφαση και να την κηρύξουν ανυπόστατη, εφόσον τούτο είναι, δεδομένης της οικείας δικονομικής κατάστασης, αναγκαίο για τη διασφάλιση της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης[19]. Ωστόσο, κατά την κρίση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), ένας τέτοιος έλεγχος θα οδηγούσε de facto στην έκπτωση των οικείων δικαστών, «η ικανότητα των οποίων να εκδίδουν αποφάσεις αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα και καθήκον τους»[20].

53. Τρίτον, στην απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) αμφισβητεί την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, ιδίως όσον αφορά τη λήψη προσωρινών μέτρων δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ. Θεωρεί ότι το Δικαστήριο ενήργησε ultra vires διατάσσοντας, δυνάμει της διάταξης αυτής, προσωρινά μέτρα που αποσκοπούσαν στη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των πολωνικών δικαστηρίων.

54. Ωστόσο, τα εν λόγω προσωρινά μέτρα, όπως η αναστολή της αρμοδιότητας του πειθαρχικού τμήματος του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) να αποφαίνεται επί πειθαρχικών υποθέσεων, προορίζονταν να εξασφαλίσουν την πλήρη ισχύ του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), αμφισβητώντας την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ να διατάσσει προσωρινά μέτρα για τη διασφάλιση του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει συσταθεί νομίμως, υπονομεύει το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Η θέση αυτή του εν λόγω δικαστηρίου, η οποία

18 C-487/19, στο εξής: απόφαση W.Ż., EU:C:2021:798.

19 Απόφαση W.Ż. (σκέψη 161).

20 Βλ. τμήμα 6.4 της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021.

απαγορεύει την αναγνώριση της δεσμευτικής ισχύος των προσωρινών μέτρων που διέταξε το Δικαστήριο, συνιστά, ως εκ τούτου, κατάφωρη παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο.

55. Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, πρώτον, απορρίπτοντας την υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να αφήνει ανεφάρμοστες τροποποιήσεις της εθνικής έννομης τάξης, ανεξαρτήτως αν είναι νομοθετικής ή συνταγματικής φύσης, σε περίπτωση αποδεδειγμένης παράβασης του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, δεύτερον, απορρίπτοντας τον δικαστικό έλεγχο των πορισμάτων του KRS που αφορούν τον διορισμό δικαστών, κατά τα κριθέντα από το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, και, τρίτον, αμφισβητώντας την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να διατάσσει προσωρινά μέτρα, παρέβη την υποχρέωση που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ να διασφαλίζει αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

56. Προτείνω επομένως στο Δικαστήριο να κρίνει ότι η πρώτη αιτίαση της Επιτροπής είναι βάσιμη.

2. Επί της δεύτερης αιτίασης

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

57. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), στις επίμαχες αποφάσεις, προέβη σε ερμηνεία του Συντάγματος η οποία αντιβαίνει στις θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι την υπεροχή, την αυτοτέλεια, την αποτελεσματικότητα και την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, καθώς και τη δεσμευτική ισχύ των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Ειδικότερα, από το σκεπτικό της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021 προκύπτει ότι η εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, η οποία παρέχει τη δυνατότητα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια να ασκούν αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο επί των πορισμάτων του KRS και να αποφασίζουν επί διαφορών βάσει διατάξεων που καταργήθηκαν από τον νομοθέτη ή κηρύχθηκαν αντισυνταγματικές, καθώς και να αξιολογούν τη νομιμότητα του διορισμού δικαστή, προκειμένου να διασφαλίζεται υπέρ των διαδίκων δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, κρίθηκε από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) ότι είναι ultra vires και υπονομεύει παράνομα την πολωνική συνταγματική ταυτότητα.

58. Η απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021 αναφέρει ακόμη, κατά παράβαση της αρχής του δεσμευτικού χαρακτήρα των αποφάσεων του Δικαστηρίου, ότι η ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ, όπως διαμορφώθηκε από το Δικαστήριο, δεν παράγει έννομα αποτελέσματα στην πολωνική έννομη τάξη. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν κάνει δεκτή την επίκληση της «συνταγματικής ταυτότητας» από τη Δημοκρατία της Πολωνίας, υπενθυμίζοντας ότι, μολονότι η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών, τούτο δεν μπορεί να δικαιολογεί την υπονόμευση των θεμελιωδών αξιών της Ένωσης, όπως το κράτος δικαίου και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

59. Όσον αφορά την απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η κρίση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) ότι όχι μόνο τα προσωρινά μέτρα που διέταξε το Δικαστήριο με τη διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας, αλλά και κάθε μελλοντικό προσωρινό μέτρο που θα ληφθεί δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ σχετικά με το πολωνικό

δικαστικό σύστημα θα είναι αντισυνταγματικό, θα έχει ως συνέπεια να στερήσει από τα μέτρα αυτά κάθε δεσμευτικό έννομο αποτέλεσμα στην Πολωνία και παραβιάζει, ως εκ τούτου, τις αρχές της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης καθώς και την αρχή της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

60. Η Δημοκρατία της Πολωνίας συμμερίζεται τη θέση της Επιτροπής και προσθέτει ότι η αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο και ότι οι στόχοι των Συνθηκών δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

β) Ανάλυση

1) Σχετική νομολογία του Δικαστηρίου

61. Στη συνέχεια, θα ήθελα να υπενθυμίσω τις αρχές που προκύπτουν από τη νομολογία σχετικά με την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και την «εθνική ταυτότητα» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

62. Από την απόφαση Internationale Handelsgesellschaft [21], στην οποία το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης (τότε, κοινοτικού δικαίου) έναντι του εθνικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών συνταγματικών διατάξεων, έως τις πιο πρόσφατες αποφάσεις, ιδίως τις αποφάσεις Euro Box Promotion κ.λπ. και RS (Αποτέλεσμα των αποφάσεων Συνταγματικού Δικαστηρίου) [22], η νομολογία του Δικαστηρίου παρέχει σαφείς απαντήσεις στα ζητήματα που θέτει η υπό κρίση υπόθεση σχετικά με το κατά πόσον η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση όταν, σύμφωνα με εθνικό συνταγματικό δικαστήριο, έρχεται σε σύγκρουση προς τη συνταγματική ταυτότητα ενός κράτους μέλους. Πράγματι, το ότι ένα κράτος μέλος δεν δύναται να δώσει προτεραιότητα στην εθνική –ή ακόμη και συνταγματική– του ταυτότητα έναντι του δικαίου της Ένωσης που έχει άμεσο αποτέλεσμα απορρέει από ένα σύνολο γενικών αρχών συμφυών με την έννομη τάξη της Ένωσης, οι οποίες αρθρώνονται γύρω από την αρχή της υπεροχής. Οι αρχές αυτές, οι οποίες πηγάζουν ιδίως από τον αυτοτελή χαρακτήρα του δικαίου της Ένωσης, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την ισότητα των κρατών μελών [23], την αρχή της πίστης και την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας.

63. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει ήδη κάνει δεκτό με την απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, Costa κατά E.N.E.L. (6/64, EU:C:1964:66, σ. 1198 και 1199), ότι από την αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου προκύπτει ότι, εφόσον το δίκαιο που γεννήθηκε από τη Συνθήκη απορρέει από αυτόνομη πηγή δικαίου, δεν είναι δυνατόν, λόγω του ιδιόμορφου πρωτότυπου χαρακτήρα του, να του αντιτάσσεται οποιοδήποτε εσωτερικό νομοθέτημα, χωρίς να χάνει τον ιδιότυπο ενωσιακό χαρακτήρα του και χωρίς να διακυβεύεται η νομική βάση της ίδιας της Ένωσης. Επιπλέον, το Δικαστήριο τόνισε στην ίδια απόφαση ότι δεν είναι πράγματι δυνατόν η εφαρμογή

[21] Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970 (11/70, EU:C:1970:114).

[22] Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022 (C-430/21, στο εξής: απόφαση RS, EU:C:2022:99).

[23] Επί του ζητήματος της σχέσης μεταξύ της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της αρχής της ισότητας, βλ. Kokott, J., και Hummel, D., «Der Vorrang des Unionsrechts als Ausdruck des Gleichheitsprinzips? –Zu einem neuartigen Begründungsansatz der Einschränkung einer Ultra-vires-Kontrolle durch die Gerichte der Mitgliedstaaten–», *Europäische Grundrechte-Zeitschrift*, 2024, σ. 1 έως 7.

του κοινοτικού δικαίου να ποικίλει από κράτος σε κράτος υπέρ μεταγενέστερων εσωτερικών νομοθετικών κειμένων, χωρίς να υπονομεύεται η πραγμάτωση των σκοπών της Συνθήκης ΕΟΚ και να προκαλούνται διακρίσεις λόγω ιθαγένειας που απαγορεύονται από αυτήν [24].

64. Το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι, δεδομένου ότι διατηρεί αποκλειστική αρμοδιότητα ως προς την οριστική ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, σε αυτό απόκειται, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, να διευκρινίζει το περιεχόμενο της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου και, κατά συνέπεια, το περιεχόμενο της αρχής της υπεροχής δεν μπορεί να εξαρτάται από την ερμηνεία διατάξεων του εθνικού δικαίου ούτε από την ερμηνεία διατάξεων του δικαίου της Ένωσης εκ μέρους εθνικού δικαστηρίου, η οποία δεν αντιστοιχεί προς εκείνη του Δικαστηρίου [25].

65. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο, και μόνο αυτό, είναι αρμόδιο να επιλύει οριστικά μια σύγκρουση μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και της συνταγματικής ταυτότητας ενός κράτους μέλους.

66. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει ρητώς κρίνει ότι, δυνάμει της αρχής της υπεροχής, η επίκληση από κράτος μέλος των διατάξεων εθνικού δικαίου, ακόμη και συνταγματικού, δεν είναι δυνατόν να υπονομεύσει την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Κατά πάγια νομολογία, τα αποτελέσματα της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης δεσμεύουν όλα τα όργανα ενός κράτους μέλους, οι δε εσωτερικές διατάξεις, περιλαμβανομένων των διατάξεων συνταγματικής ισχύος, δεν μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο προς τούτο [26]. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η τήρηση της υποχρέωσης πλήρους εφαρμογής κάθε διάταξης του δικαίου της Ένωσης που έχει άμεσο αποτέλεσμα πρέπει να θεωρείται απαραίτητη προκειμένου να εξασφαλισθεί η πλήρης εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στο σύνολο των κρατών μελών, γεγονός που αποκλείει τη δυνατότητα οποιοδήποτε μονομερές μέτρο να υπερισχύει της έννομης τάξης της Ένωσης [27]. Αυτή η υποχρέωση σεβασμού της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης αποτελεί επίσης έκφραση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και η οποία επιβάλλει να μένει ανεφάρμοστη κάθε εθνική ρύθμιση, έστω και μεταγενέστερη, η οποία είναι αντίθετη προς διάταξη του δικαίου της Ένωσης που έχει άμεσο αποτέλεσμα [28].

67. Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν έχει ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα να επιτρέπει σε συνταγματικό δικαστήριο κράτους μέλους, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που προβλέπει ιδίως το άρθρο 4, παράγραφοι 2 και 3, καθώς και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, να αφήνει ανεφάρμοστο κανόνα του δικαίου της Ένωσης, με την αιτιολογία ότι ο κανόνας αυτός θίγει την εθνική ταυτότητα του συγκεκριμένου κράτους μέλους, όπως αυτή ορίζεται από το εθνικό συνταγματικό δικαστήριο [29].

[24] Το Δικαστήριο έχει κρίνει επίσης ότι τα ουσιώδη αυτά χαρακτηριστικά της έννομης τάξης της Ένωσης και η σημασία του σεβασμού που της οφείλεται επιβεβαιώθηκαν με την ανεπιφύλακτη επικύρωση των Συνθηκών που τροποποιούν τη Συνθήκη ΕΟΚ και, ιδίως, της Συνθήκης της Λισσαβώνας, όπως προκύπτει ιδίως από τη δήλωση αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή, η οποία προσαρτάται στην Τελική Πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης που υιοθέτησε τη Συνθήκη της Λισσαβώνας, η οποία υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007. Το ίδιο ισχύει και για τη νομολογία του Δικαστηρίου μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας (βλ. απόφαση Euro Box Promotion κ.λπ., σκέψεις 248 και 250).

[25] Βλ. αποφάσεις RS (σκέψη 52) και της 5ης Ιουνίου 2023, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία και ιδιωτική ζωή των δικαστών) (C-204/21, EU:C:2023:442, σκέψη 79).

[26] Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2023, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία και ιδιωτική ζωή των δικαστών) (C-204/21, EU:C:2023:442, σκέψη 77).

[27] Απόφαση Euro Box Promotion κ.λπ. (σκέψη 249).

[28] Απόφαση Euro Box Promotion κ.λπ. (σκέψη 252).

[29] Βλ. απόφαση RS (σκέψη 70).

68. Ειδικότερα, δεν μπορεί να υποστηριχθεί βασίμως ότι είναι δυνατόν η εθνική ταυτότητα κράτους μέλους, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, να θιγεί από τις απαιτήσεις που απορρέουν από τον σεβασμό αξιών και αρχών όπως το κράτος δικαίου, η αποτελεσματική δικαστική προστασία και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 και στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Επομένως, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη των ίδιας τυπικής ισχύος διατάξεων του άρθρου 2 και του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, δεν μπορεί να απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση σεβασμού των απαιτήσεων που απορρέουν από τα άρθρα αυτά [30].

69. Συγκεκριμένα, μολονότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών, η οποία είναι συμφυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή τους, με αποτέλεσμα τα κράτη μέλη να διαθέτουν ορισμένο περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά τη διασφάλιση της εφαρμογής των αρχών του κράτους δικαίου, εντούτοις ουδόλως συνάγεται εξ αυτού ότι η εν λόγω υποχρέωση προς επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος είναι δυνατό να διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Ειδικότερα, παρά το γεγονός ότι διαθέτουν διακριτές εθνικές ταυτότητες, συμφυείς με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική δομή τους, τις οποίες η Ένωση σέβεται, τα κράτη μέλη αποδέχονται μια έννοια του «κράτους δικαίου» την οποία συμμερίζονται ως κοινή αξία που απαντά στις συνταγματικές παραδόσεις τους και την οποία δεσμεύονται να σέβονται σε μόνιμη βάση [31].

2) Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

70. Κατ' αρχάς, από την απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021 προκύπτει ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 2 ΣΕΕ, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο –ιδίως στις αποφάσεις A.B. κ.λπ. και W.Ż.– είναι ασύμβατα προς το Σύνταγμα.

71. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), σε διάφορα σημεία της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021, χαρακτηρίζει, κατ' ουσίαν, ως ultra vires και ως υπονομευτική της πολωνικής συνταγματικής ταυτότητας την προαναφερθείσα νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια μπορούν, προκειμένου να εξασφαλίσουν αποτελεσματική δικαστική προστασία, να ελέγχουν τα πορίσματα του KRS και, εφόσον απαιτείται, να αφήνουν ανεφάρμοστες εθνικές διατάξεις που αντιβαίνουν προς την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ή ακόμη και να ελέγχουν τη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού δικαστή [32].

[30] Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2023, Επιτροπή κατά Πολωνίας (C-204/21, EU:C:2023:442, σκέψη 72).

[31] Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2023, Επιτροπή κατά Πολωνίας (C-204/21, EU:C:2023:442, σκέψη 73).

[32] Ειδικότερα, κατά το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), «[δ]εν υπάρχει νομική βάση για τη δημιουργία από το ΔΕΕ ενός κανόνα σύμφωνα με τον οποίο εθνικό δικαστήριο μπορεί να μη λάβει υπόψη τις εν λόγω νομοθετικές τροποποιήσεις και να αποφανθεί βάσει των προηγουμένως εφαρμοστέων (καταργηθεισών) διατάξεων. Πράγματι, η προσέγγιση αυτή του ΔΕΕ ισοδυναμεί με ενθάρρυνση και παροχή δυνατότητας στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν νόμο διαφορετικό από εκείνον που υιοθέτησε το κοινοβούλιο σύμφωνα με τις προβλέψεις του Συντάγματος. Συνεπώς, ο κανόνας αυτός είναι ασύμβατος προς τα αναφερόμενα κριτήρια ελέγχου και ιδίως προς το άρθρο 8, παράγραφος 1, του Συντάγματος» (τμήμα 8.3 της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021). Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε επίσης ότι «ο κανόνας που συνάγει το ΔΕΕ από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρο 2 ΣΕΕ, στο μέτρο που, προκειμένου να διασφαλιστεί αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, καθώς και η ανεξαρτησία των δικαστών, παρέχει στα εθνικά δικαστήρια την εξουσία να διαπιστώνουν ελαττώματα στη διαδικασία διορισμού των δικαστών και, κατά συνέπεια, να αρνούνται να αναγνωρίσουν ως δικαστή πρόσωπο που διορίστηκε στο λειτούργημα αυτό δυνάμει του άρθρου 179 του Συντάγματος, είναι αντίθετος προς το άρθρο 2, το άρθρο 8, παράγραφος 1, το άρθρο 90, παράγραφος 1, και το άρθρο 179 σε συνδυασμό με το άρθρο 144, παράγραφος 3, σημείο 17, του Συντάγματος» (τμήμα 8.4 της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021).

72. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) εκθέτει δύο είδη επιχειρημάτων εν προκειμένω. Αφενός, θεωρεί ότι η αρμοδιότητα που απονέμεται στα εθνικά δικαστήρια να ελέγχουν τη νομιμότητα της διαδικασίας διορισμού δικαστών περιορίζει το συνταγματικό προνόμιο του Προέδρου της Δημοκρατίας της Πολωνίας να διορίζει δικαστή κατόπιν πρότασης του KRS. Αφετέρου, θεωρεί ότι η εφαρμογή από τα πολωνικά δικαστήρια της απαίτησης περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, θέτει υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα των πράξεων διορισμού που εκδίδονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας της Πολωνίας και, ως εκ τούτου, παραβαίνει το άρθρο 179, σε συνδυασμό με το άρθρο 144, παράγραφος 3, σημείο 17, του Συντάγματος, που απαγορεύουν την παύση ή τον έλεγχο των δικαστών μετά τον διορισμό τους.

73. Όπως προκύπτει από τα σημεία 2 και 3 του διατακτικού της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021, αυτή η κήρυξη της αντισυνταγματικότητας του άρθρου 2 και του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ συνιστά κατάφωρη παραβίαση της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης. Οι διατάξεις αυτές κατοχυρώνουν θεμελιώδεις κανόνες των Συνθηκών οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το κράτος δικαίου, έννοια που είναι κοινή για όλα τα κράτη μέλη.

74. Στη συνέχεια, η ερμηνεία του Συντάγματος την οποία υιοθέτησε το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) όχι μόνο παραβαίνει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ –όπως διαπιστώθηκε στο πλαίσιο της πρώτης αιτίασης–, αλλά προχωρεί περαιτέρω: επιδιώκει να αφαιρέσει από τη διάταξη αυτή, την οποία το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) χαρακτήρισε ως βάση των «κανόνων που δημιουργήθηκαν με τη νομολογία του Δικαστηρίου», κάθε έννομη συνέπεια στο πολωνικό έδαφος. Τούτο προκύπτει με σαφήνεια από το τμήμα 10 του σκεπτικού της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021, στο οποίο το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) υποχρεώνει τα όργανα του πολωνικού κράτους, ιδίως τα δικαστήρια, να μην εφαρμόζουν τους κανόνες αυτούς, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο. Βασιζόμενο στον erga omnes και αμετάκλητο χαρακτήρα των αποφάσεών του που κατοχυρώνεται από το άρθρο 190, παράγραφος 1, του Συντάγματος, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) κρίνει ότι κάθε όργανο του κράτους, συμπεριλαμβανομένου του νομοθέτη, των τακτικών και διοικητικών δικαστηρίων και του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου), οφείλει να εφαρμόσει την απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021.

75. Κατά συνέπεια, η απόφαση αυτή, συνιστώντας μια άνευ προηγουμένου ανατρεπτική ενέργεια, απαγορεύει σε όλα τα όργανα του πολωνικού κράτους, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων που δύνανται να εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από την υπεροχή, την αυτοτέλεια και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης και οι οποίες αποσκοπούν στη διασφάλιση του πλήρους αποτελέσματος του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ. Κατά συνέπεια, η απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 2021 παραβιάζει επίσης τον δεσμευτικό χαρακτήρα των αποφάσεων του Δικαστηρίου, ουσιώδες στοιχείο της έννομης τάξης της Ένωσης.

76. Τέλος, το σημείο 1 του διατακτικού της απόφασης της 7ης Οκτωβρίου 2021 μπορεί, κατά την άποψή μου, να ερμηνευθεί μόνον ως άμεση αμφισβήτηση του κύρους του άρθρου 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα οποία συγκαταλέγονται μεταξύ των πλέον θεμελιωδών διατάξεων της Συνθήκης ΕΕ. Κατά το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), η αμφισβήτηση αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Ένωση έχει προχωρήσει σε ένα νέο στάδιο, όπου τα όργανα της Ένωσης ενεργούν ultra vires, το Σύνταγμα δεν είναι πλέον ο ανώτατος κανόνας στην Πολωνία και, ως εκ τούτου, το εν λόγω κράτος μέλος δεν μπορεί πλέον να λειτουργεί ως κυρίαρχο και δημοκρατικό κράτος. Όπως

σημειώνει η Επιτροπή, πρόκειται για μια εξαιρετικά ανησυχητική κρίση εκ μέρους του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), η οποία θέτει υπό αμφισβήτηση τη δέσμευση της Δημοκρατίας της Πολωνίας να αποδέχεται τις νομικές συνέπειες που απορρέουν από την προσχώρησή της στην Ένωση.

77. Δεύτερον, με την απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) αμφισβητεί τη δεσμευτικότητα των προσωρινών μέτρων που διέταξε το Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, το εν λόγω δικαστήριο θεωρεί ότι τα μέτρα αυτά, όταν αφορούν την οργάνωση, την αρμοδιότητα και τη λειτουργία των πολωνικών δικαστηρίων, καθώς και τις εσωτερικές διαδικασίες που εφαρμόζονται σε αυτά, παραβιάζουν την αρχή της δοτής αρμοδιότητας και θίγουν την πολωνική συνταγματική ταυτότητα [33]. Υποστηρίζει επίσης ότι τα μέτρα αυτά, συμπεριλαμβανομένης της διάταξης Επιτροπή κατά Πολωνίας, υπερβαίνουν τα όρια του δικαίου της Ένωσης και προσβάλλουν την πολωνική συνταγματική τάξη.

78. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) στηρίζει τη θέση του στην υπεροχή του Συντάγματος ως ανώτατου κανόνα της εσωτερικής έννομης τάξης, κρίνοντας επομένως ότι η διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας που ανέστειλε την αρμοδιότητα του Πειθαρχικού Τμήματος του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) δεν μπορούσε να υπερισχύσει. Κατά το Συνταγματικό Δικαστήριο, το να γίνει δεκτό ότι τα προσωρινά μέτρα, τα οποία διέταξε το Δικαστήριο με σκοπό τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των δικαστών, δεσμεύουν τις εθνικές αρχές θα στρέβλωνε τόσο την πολωνική συνταγματική αρχή του δημοκρατικού κράτους δικαίου, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 του Συντάγματος, όσο και την κατανομή των αρμοδιοτήτων η οποία απορρέει από την προβλεπόμενη στις Συνθήκες της Ένωσης αρχή της δοτής αρμοδιότητας.

79. Επιπλέον, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) προσάπτει στο Δικαστήριο ότι επιβάλλει κανόνες που φέρεται να «δημιούργησε» το ίδιο, οι οποίοι κρίνονται ασύμβατοι προς το Σύνταγμα. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, ως προς τους κανόνες που θεωρείται ότι έχουν θεσπισθεί ultra vires, αναστέλλεται η ισχύς της αρχής της υπεροχής και του αμέσου αποτελέσματος. Επικαλούμενο το ότι οι αποφάσεις του είναι αμετάκλητες, καθολικά δεσμευτικές και έχουν ex tunc αποτέλεσμα, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) υποχρεώνει όλα τα όργανα του πολωνικού κράτους να απέχουν από την εφαρμογή των προσωρινών μέτρων και, γενικότερα, κάθε κανόνα της Ένωσης που θα υπερέβαινε, κατά την κρίση του, την αρμοδιότητα που απονέμουν οι Συνθήκες.

80. Στα ανωτέρω πρέπει να προστεθεί ότι, στην απόφαση της 14ης Ιουλίου 2021, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν αμφισβητεί μόνον το κύρος και τη δεσμευτική ισχύ των προσωρινών μέτρων που διέταξε το Δικαστήριο με τη διάταξη Επιτροπή κατά Πολωνίας, αλλά και κάθε μελλοντικό προσωρινό μέτρο που θα ληφθεί δυνάμει του άρθρου 279 ΣΛΕΕ σχετικά με το πολωνικό δικαστικό σύστημα. Με τον τρόπο αυτόν, αμφισβητεί τις ίδιες τις διατάξεις των Συνθηκών στις οποίες το Δικαστήριο στήριξε τα προσωρινά μέτρα, ήτοι το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 279 ΣΛΕΕ.

81. Εν προκειμένω, θα ήθελα να επισημάνω ότι ο συνταγματικός χαρακτήρας των εθνικών διατάξεων που επικαλείται το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να δικαιολογήσει την υπονόμευση των αρχών της υπεροχής, του άμεσου αποτελέσματος και της δεσμευτικής ισχύος των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Επομένως, είναι ασύμβατη προς την ενότητα, την αυτοτέλεια και την αποτελεσματικότητα της έννομης τάξης της

[33] Βλ. τμήματα 6.8 και 6.10 της απόφασης της 14ης Ιουλίου 2021.

Ένωσης η επίκληση των συνταγματικών αυτών κανόνων και το επιχείρημα ότι η οργάνωση της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη υπάγεται στην αποκλειστική τους αρμοδιότητα, προκειμένου να καταστρατηγηθούν οι απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 2, το άρθρο 4, παράγραφος 3, και το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, καθώς και το άρθρο 279 ΣΛΕΕ.

82. Η τελευταία αυτή παρατήρηση, σχετικά με την επίκληση από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) συνταγματικών διατάξεων προκειμένου να αποτραπεί η εφαρμογή της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, με οδηγεί, τρίτον, να αναλύσω διεξοδικότερα το παρατεθέν στις επίμαχες αποφάσεις σκεπτικό του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), που βασίζεται ιδίως στον αναγκαίο σεβασμό της συνταγματικής ταυτότητας της Δημοκρατίας της Πολωνίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ.

83. Σημειώνω ότι, στις επίμαχες αποφάσεις, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), ενώ παραπέμπει στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, επικαλείται τη «συνταγματική ταυτότητα» της Δημοκρατίας της Πολωνίας προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ορισμένες διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης είναι ασύμβατες προς την αρχή αυτή. Με άλλα λόγια, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) επικαλείται τη «συνταγματική ταυτότητα» ενώ βασίζεται σε διάταξη της Συνθήκης που αφορά την «εθνική» ταυτότητα. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών εννοιών, θεωρώ ότι, μολονότι έχουν αναμφίβολα σημεία επικάλυψης, η έννοια της εθνικής ταυτότητας είναι ευρύτερη, καθόσον δεν περιορίζεται αποκλειστικά στα στοιχεία που τυποποιούνται στα συνταγματικά κείμενα. Αντίθετα, η έννοια της συνταγματικής ταυτότητας είναι στενότερη, δεδομένου ότι περιορίζεται στις αρχές και τις αξίες που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα ενός κράτους μέλους.

84. Είμαι της γνώμης ότι το ζήτημα αυτό, το οποίο αφορά τη συνταγματική ταυτότητα, χρήζει περαιτέρω εξέτασης, χωρίς ωστόσο να υπερβαίνω το πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης και χωρίς να διατυπώνω μια γενική θεωρία, δεδομένου μάλιστα ότι το ζήτημα αυτό πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση υπό τον προσεκτικό και αποκλειστικό έλεγχο του Δικαστηρίου.

85. Συναφώς, επισημαίνεται, πρώτον, ότι η συστηματική ερμηνεία και εφαρμογή της ρήτρας εθνικής ταυτότητας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, δεν υποδηλώνει σε καμία περίπτωση ότι το Δικαστήριο την αντιλαμβάνεται ως παράγοντα ικανό να περιορίσει την απαραβίαστη αρχή της υπεροχής. Ένας από τους τομείς στους οποίους η προσφυγή στην «εθνική ταυτότητα» κατέχει εξέχουσα θέση στη νομολογία αφορά την εξέταση των εθνικών μέτρων που περιορίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς. Στις υποθέσεις αυτές, ο σεβασμός της εθνικής ταυτότητας αποτέλεσε αντικείμενο επίκλησης τόσο ως αυτοτελής βάση για την παρέκκλιση όσο και ως κανόνας για την ερμηνεία των υφιστάμενων δικαιολογητικών λόγων, όπως, για παράδειγμα, η δημόσια τάξη [34].

86. Για τους σκοπούς των παρουσών προτάσεων, θα περιοριστώ σε μια συνοπτική σύνθεση με βάση μερικά παραδείγματα από τη νομολογία.

87. Κατά την πρώτη λειτουργία του, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ χρησιμοποιείται ως εργαλείο για τον προσδιορισμό ενός επιτακτικού λόγου δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί παρέκκλιση από την εφαρμογή θεμελιώδους ελευθερίας. Για παράδειγμα, και σε αυτό το πλαίσιο, το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον εθνικές ρυθμίσεις που αποσκοπούν στη διατήρηση μιας

[34] Βλ. Guastaferro, B., «Beyond the Exceptionalism of Constitutional Conflicts: The Ordinary Functions of the Identity Clause», *Yearbook of European Law*, 2012, τόμος 31, αριθ. 1, 2012, σ. 290. Βλ., επίσης, Bay Larsen, L., «Libres réflexions sur l'équilibre entre égalité des citoyens et diversité constitutionnelle dans la jurisprudence de la Cour relative au principe de primauté», *EUnited in Diversity – The Rule of Law and Constitutional Diversity*, actes de la Conférence internationale ayant eu lieu à La Haye, Pays-Bas, 31 août-1er septembre 2023, Cour de justice de l'Union européenne, 2024, σ. 109-120, ιδίως σ. 115 επ.

επίσημης γλώσσας θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν παρέκκλιση [35]. Ένα δεύτερο παράδειγμα εφαρμογής αφορά τους περιορισμούς του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων που βασίζονται σε εθνικούς κανόνες που περιορίζουν τη δυνατότητα αναφοράς σε τίτλους ευγενείας κατά την απόδοση ονόματος [36]. Ένα τρίτο παράδειγμα αφορά το ζήτημα κατά πόσον η αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του γερμανικού Θεμελιώδους Νόμου (Grundgesetz), μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών [37].

88. Κατά τη δεύτερη λειτουργία του, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ χρησιμοποιείται ως παράμετρος για την ερμηνεία ορισμένων διατάξεων του παράγωγου δικαίου σε ένα πλαίσιο που συνδέεται με τις θεμελιώδεις δομές ή τις ουσιώδεις λειτουργίες των κρατών μελών [38].

89. Ωστόσο, και εκεί ακριβώς έγκειται το ουσιώδες στοιχείο της ανάλυσης, η νομολογία σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν παρέχει τη δυνατότητα, όπως υπονοεί το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), να θεωρηθεί η εθνική ταυτότητα ως στοιχείο ικανό να εμποδίσει την πλήρη εφαρμογή της αρχής της υπεροχής. Όπως προκύπτει από την προηγούμενη ανάλυση, η αντιπαράθεση μεταξύ της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της εθνικής ταυτότητας των κρατών μελών είναι, στην πραγματικότητα, ψευδοσύγκρουση, δεδομένου ότι οι δύο αυτές έννοιες επιτελούν διακριτές λειτουργίες στο πλαίσιο της έννομης τάξης της Ένωσης.

90. Δεύτερον, θεωρώ αναγκαίο να επισημανθεί ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έρχεται σε ρήξη με το άρθρο 2 ΣΕΕ και τις θεμελιώδεις αξίες που κατοχυρώνονται σε αυτό [39]. Όπως έχει υπογραμμίσει το Δικαστήριο, «παρά το γεγονός ότι διαθέτουν διακριτές εθνικές ταυτότητες, συμφυείς με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή, τις οποίες σέβεται η Ένωση, τα κράτη μέλη αποδέχονται μια έννοια του "κράτους δικαίου" την οποία συμμερίζονται, ως κοινή αξία που απαντά στις συνταγματικές παραδόσεις τους, και την οποία δεσμεύονται να σέβονται σε μόνιμη βάση» [40]. Κατά συνέπεια, η συνταγματική ταυτότητα ενός κράτους μέλους δεν μπορεί να υπερισχύει των δημοκρατικών θεμελίων της Ένωσης και των κρατών μελών της ούτε των κοινών αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ [41]. Μια μεταβλητή προσέγγιση του κράτους δικαίου δεν είναι αποδεκτή όταν πρόκειται για την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, εάν συνταγματικό δικαστήριο κράτους μέλους κρίνει ότι

[35] Βλ. αποφάσεις της 2ας Ιουλίου 1996, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-473/93, EU:C:1996:263, σκέψη 35), της 12ης Μαΐου 2011, Runevič-Vardyn και Wardyn (C-391/09, EU:C:2011:291, σκέψη 86), της 16ης Απριλίου 2013, Las (C-202/11, EU:C:2013:239, σκέψη 26), και της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Cilevičs κ.λπ. (C-391/20, EU:C:2022:638, σκέψη 68) [βλ. ιδίως, για την τελευταία αυτή απόφαση, Lenaerts, K., και Adam, S., «Le dialogue préjudiciel entre la Cour de justice et les juridictions suprêmes et constitutionnelles des États membres», σε Mortier, R., κ.λπ. (επιμ.), *La Cour de cassation en dialogue/Het Hof van Cassatie in dialoog*, Larcier-Intersentia, Βρυξέλλες, 2024, σ. 649].

[36] Βλ. απόφαση της 2ας Ιουνίου 2016, Bogendorff von Wolffersdorff (C-438/14, EU:C:2016:401, σκέψη 64)· βλ. επίσης, ακόμη και πριν από την ενσωμάτωση του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Sayn-Wittgenstein (C-208/09, EU:C:2010:806, σκέψη 83), σχετικά με τη ρύθμιση των επωνύμων.

[37] Βλ. απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2004, Omega (C-36/02, EU:C:2004:614, σκέψη 32).

[38] Ενδεικτικά, σε υπόθεση σχετικά με την οργάνωση του χρόνου εργασίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι η σχετική νομοθεσία έπρεπε να εφαρμόζεται κατά τρόπο ώστε να μην εμποδίζει την ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων να εκπληρώνουν τις αποστολές τους (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, σκέψεις 43 έως 46). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 2014, Digibet και Albers (C-156/13, EU:C:2014:1756, σκέψη 34), και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Remondis (C-51/15, EU:C:2016:985, σκέψεις 40 έως 47), σχετικά με τη χρήση από το Δικαστήριο της κατανομής των αρμοδιοτήτων εντός των κρατών μελών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ, στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων και της ρύθμισης των τυχερών παιγνίων.

[39] Βλ., επίσης, Zinonos, P., «Le principe de respect des identités nationales comme garantie systémique des noyaux constitutionnels nationaux», *Identité(s) transnationale(s) de l'Union européenne*, Bruylant, 2023, σ. 533· Faraguna, P., «On the Identity Clause and Its Abuses: "Back to the Treaty"», *European Public Law*, τόμος 27, αριθ. 3, 2021, σ. 429.

[40] Βλ. απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Ουγγαρία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-156/21, EU:C:2022:97, σκέψη 234).

[41] Βλ. von Bogdandy, A., και Schill, S. W., «Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity Under the Lisbon Treaty», *Common Market Law Review*, 2011, τόμος 48, αριθ. 5, 2011, σ. 1430.

διάταξη του δικαίου της Ένωσης, όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο, αντιβαίνει στην υποχρέωση σεβασμού της εθνικής ταυτότητας του εν λόγω κράτους μέλους, το συνταγματικό δικαστήριο οφείλει να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκειμένου να κριθεί το κύρος της διάταξης αυτής υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ [42].

91. Τελικά, και με κίνδυνο να επαναλάβω κάτι που έχω ήδη πει, το κεντρικό ζήτημα που εγείρει η υπό κρίση υπόθεση αφορά την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής από το Δικαστήριο, είτε αυτό τίθεται εμμέσως είτε ευθέως από το συνταγματικό δικαστήριο όταν αμφισβητεί την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφασίζει σε έσχατο βαθμό σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ του δικαίου της Ένωσης και της συνταγματικής ταυτότητας ενός κράτους μέλους. Το ζήτημα αυτό μπορεί να απαντηθεί μόνο με την παραπομπή σε μια θεμελιώδη διαπίστωση: η ιδιότητα του μέλους της Ένωσης εξαρτάται από την ένταξη «σε ένα νομικό μόρφωμα που εδράζεται στη θεμελιώδη παραδοχή ότι κάθε κράτος μέλος αποδέχεται από κοινού με τα λοιπά κράτη μέλη –και αναγνωρίζει ότι τα εν λόγω κράτη αποδέχονται από κοινού με αυτό– τις κοινές αξίες του άρθρου 2 ΣΕΕ, επί των οποίων στηρίζεται η Ένωση» [43].

92. Ασφαλώς, ένα κράτος δεν μπορεί να εξαναγκαστεί, ενάντια στη βούλησή του, να προσχωρήσει στην Ένωση [44]. Ωστόσο, από τη στιγμή που έχει κάνει την κυρίαρχη επιλογή να προσχωρήσει σε αυτήν, οφείλει να τηρεί τους «κανόνες του παιχνιδιού», σύμφωνα με το άρθρο 49 ΣΕΕ, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη να σέβονται τις αξίες της Ένωσης από τη στιγμή της προσχώρησής τους –αξίες που έχουν αποδεχθεί ελεύθερα και εν γνώσει τους [45]. Ή, όπως υπενθύμισε η Ολομέλεια, ο πιο επίσημος σχηματισμός του Δικαστηρίου, «ο σεβασμός από κράτος μέλος των αξιών που περιέχονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση όλων των δικαιωμάτων που απορρέουν από την εφαρμογή των Συνθηκών στο οικείο κράτος μέλος […]. Ειδικότερα, ο σεβασμός των αξιών αυτών δεν μπορεί να συνίσταται απλώς σε μια υποχρέωση την οποία υποχρεούται να τηρεί ένα υποψήφιο κράτος προκειμένου να προσχωρήσει στην Ένωση και από την οποία θα μπορούσε να απαλλαγεί μετά την προσχώρησή του» [46].

93. Από την άποψη αυτή, το άρθρο 4, παράγραφος 2, ΣΕΕ δεν συνιστά εμπόδιο, αλλά προσκαλεί σε γόνιμο διάλογο μεταξύ της έννομης τάξης της Ένωσης και των εθνικών έννομων τάξεων. Χωρίς να επιβάλλει μια άκαμπτη ομοιομορφία, καθιστά δυνατή την οικοδόμηση ενός ευρωπαϊκού σχεδίου που δεν είναι μια σταθερή, μονολιθική πυραμίδα, αλλά μάλλον ένα λεπτό και δυναμικό

[42] Βλ. απόφαση RS (σκέψη 71).

[43] Βλ. αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Ουγγαρία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-156/21, EU:C:2022:97, σκέψη 125), και Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-157/21, EU:C:2022:98, σκέψη 143).

[44] Βλ. απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2018, Wightman κ.λπ. (C-621/18, EU:C:2018:999, σκέψη 65).

[45] Σχετικά με το άρθρο 49 ΣΕΕ και την υποχρέωση μη οπισθοχώρησης που θεσπίζει όσον αφορά τον σεβασμό των αξιών της Ένωσης από τα κράτη μέλη, βλ., μεταξύ άλλων, Fartunova-Michel, M., «Le renvoi préjudiciel et l'article 19 TUE», *Revue des Affaires européennes*, αριθ. 1, 2023, σ. 47 επ.

[46] Βλ. αποφάσεις της 16ης Φεβρουαρίου 2022, Ουγγαρία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-156/21, EU:C:2022:97, σκέψη 126), και Πολωνία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-157/21, EU:C:2022:98, σκέψη 144).

δίκτυο στο οποίο η αναγνώριση των ιδιαίτερων εθνικών χαρακτηριστικών ενισχύει τη συνοχή του συνόλου [47]. Ωστόσο, προκειμένου να διασφαλιστεί η ενοποιητική ισχύς του δικαίου της Ένωσης, είναι απαραίτητο το Δικαστήριο να έχει τελικά την «τελευταία λέξη».

94. Με βάση τα ανωτέρω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η διαπίστωση από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) της ασυμβατότητας του άρθρου 2, του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και του άρθρου 279 ΣΛΕΕ προς το Σύνταγμα συνιστά σαφή παραβίαση, θα έλεγα μάλιστα μια από τις πλέον κατάφωρες, των θεμελιωδών αρχών της έννομης τάξης της Ένωσης. Τέτοιες θέσεις παραγνωρίζουν όχι μόνον το κύρος των αποφάσεων του Δικαστηρίου, αλλά και το σύνολο των αξιών και υποχρεώσεων που επιβάλλουν οι Συνθήκες στα κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, η ερμηνεία που υιοθέτησε το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) πλήττει σοβαρά την υπεροχή, την αυτοτέλεια, την ομοιομορφία και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

95. Για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι η δεύτερη αιτίαση της Επιτροπής είναι βάσιμη.

3. Επί της τρίτης αιτίασης

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

96. Με την τρίτη αιτίαση, η Επιτροπή προσάπτει στη Δημοκρατία της Πολωνίας ότι δεν τήρησε τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη. Οι απαιτήσεις αυτές αφορούν την ανεξαρτησία, την αμεροληψία και τη νομιμότητα του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου).

97. Ειδικότερα, η Επιτροπή εκτιμά ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν πληροί πλέον αυτές τις εγγυήσεις λόγω των πλημμελειών κατά τον διορισμό δικαστών τον Δεκέμβριο του 2015 και κατά την εκλογή της προέδρου του τον Δεκέμβριο του 2016. Τον Δεκέμβριο του 2015 η Δίαιτα της όγδοης κοινοβουλευτικής περιόδου εξέλεξε τρία πρόσωπα (M.M., H.C. και L.M.) σε αντικατάσταση δικαστών των οποίων η θητεία είχε λήξει, ενώ η Δίαιτα της έβδομης κοινοβουλευτικής περιόδου είχε ήδη εκλέξει τρεις άλλους δικαστές (R.H., A.J. και K.Ś.) στις ίδιες θέσεις τον Οκτώβριο του 2015. Το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), στις αποφάσεις της 3ης και της 9ης Δεκεμβρίου 2015, έκρινε ότι η εκλογή των τριών δικαστών από τη Δίαιτα της όγδοης κοινοβουλευτικής περιόδου ήταν αντίθετη προς το

[47] Ήδη από το 1963, ο P. Pescatore εξέφραζε τον περίπλοκο ρόλο του Δικαστηρίου εν προκειμένω, ο οποίος συνδυάζει τη λειτουργία του ως «ανώτατου διαιτητή» κατά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης με εκείνη μιας αρχής που μεριμνά για τα έννομα συμφέροντα των κρατών μελών. Τόνιζε ότι «[τ]ο Δικαστήριο, σε διαφορές αυτού του είδους, πρέπει να ασκεί και να συμβιβάζει ταυτόχρονα δύο λειτουργίες: από τη μια πλευρά, είναι ο θεματοφύλακας των συμφερόντων της Ένωσης στο σύνολό της και των προνομίων των κεντρικών θεσμικών οργάνων· από την άποψη αυτή, οφείλουμε ως Ευρωπαίοι να επιθυμούμε ότι θα υπάρχει ένα θαρραλέο και ισχυρό Δικαστήριο που θα είναι σε θέση να επιβάλλει την κοινοτική εξουσία στα κράτη που παραμένουν κυρίαρχα και, ως τέτοια, τείνουν πολύ εύκολα να πάρουν πίσω με το αριστερό χέρι ό,τι παραχώρησαν με το δεξί υπογράφοντας τις ευρωπαϊκές Συνθήκες. Αλλά, ταυτόχρονα, τα κράτη μέλη πρέπει να βρίσκουν στο Δικαστήριο εγγύηση των νόμιμων συμφερόντων τους, καθώς και εγγύηση του υπολείμματος της κυριαρχίας τους, έναντι των επιθέσεων μιας κεντρικής εξουσίας που θα μπορούσε να καταστεί επεκτατική· από την άποψη αυτή, ως πολίτες, ο καθένας, ενός κράτους μέλους, επιθυμούμε να υπάρχει ένα Δικαστήριο διαπνεόμενο από αυτό το ομοσπονδιακό πνεύμα που να μπορεί να συμβιβάζει την ανάγκη για ενότητα με έναν βαθύ σεβασμό των νόμιμων προνομίων των τοπικών αρχών» (Pescatore, P., «La Cour en tant que juridiction fédérale et constitutionnelle», *Dix ans de jurisprudence de la Cour de Justice des Communautés européennes*, Rapport général au Congrès européen – Cologne, 24-26 Απριλίου 1963, Carl Heymanns Verlag, Κολωνία, 1963, σ. 520 έως 553, που αναδημοσιεύεται στο Pescatore, P., *Études de droit communautaire européen 1962-2007: avec une liste bibliographique complémentaire*, Collection droit de l'Union européenne – Grands écrits, Bruylant, Βρυξέλλες, 2008, σ. 87 έως 88).

Σύνταγμα. Ωστόσο, οι τρεις παράνομα εκλεγμένοι δικαστές ορκίστηκαν και τους επετράπη να αναλάβουν τα καθήκοντά τους, ενώ οι νομίμως εκλεγμένοι δικαστές δεν μπόρεσαν να αναλάβουν τα καθήκοντά τους.

98. Επιπλέον, η Επιτροπή επισημαίνει ότι η διαδικασία επιλογής των υποψηφίων για τη θέση του προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), η οποία οδήγησε στον διορισμό της J.P. τον Δεκέμβριο του 2016, ενείχε σοβαρές πλημμέλειες.

99. Η Δημοκρατία της Πολωνίας συμμερίζεται τη θέση της Επιτροπής και επισημαίνει ότι η μη νόμιμη σύνθεση του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) είναι ο κύριος λόγος για να αμφισβητηθεί η εγκυρότητα των αποφάσεών του.

β) Ανάλυση

1) Σχετική νομολογία του Δικαστηρίου

100. Κατά πάγια νομολογία, κάθε εθνικό δικαστήριο ικανό να αποφαίνεται επί ζητημάτων του δικαίου της Ένωσης πρέπει να παρέχει τις αναγκαίες εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας και να έχει συσταθεί νομίμως[48]. Οι απαιτήσεις αυτές απορρέουν από την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, σύμφωνα με το οποίο κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως.

101. Κατά πάγια νομολογία, οι απαιτήσεις περί ανεξαρτησίας και αμεροληψίας απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου και τον διορισμό των μελών του, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς το ανεπηρέαστο του εν λόγω οργάνου από εξωγενή στοιχεία και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντικρουόμενων συμφερόντων[49].

102. Επιπλέον, με την απαίτηση για «δικαστήριο […] που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως» επιδιώκεται να αποτραπεί το ενδεχόμενο να αφεθεί η οργάνωση του δικαστικού συστήματος στη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας και να διασφαλιστεί ότι ο τομέας αυτός θα διέπεται από νόμο θεσπιζόμενο από τη νομοθετική εξουσία κατά τρόπο σύμφωνο προς τους κανόνες που διέπουν την άσκηση της αρμοδιότητάς της. Η φράση αυτή απηχεί, μεταξύ άλλων, την αρχή του κράτους δικαίου και αφορά όχι μόνον τη νομική βάση της ίδιας της ύπαρξης του δικαστηρίου, αλλά και τη σύνθεση της έδρας σε κάθε υπόθεση, καθώς και κάθε άλλη διάταξη του εσωτερικού δικαίου, της οποίας η μη τήρηση καθιστά μη νόμιμη τη συμμετοχή ενός ή περισσοτέρων δικαστών στην εξέταση της υπόθεσης, στις οποίες συγκαταλέγονται, ειδικότερα, οι σχετικές με την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των μελών του οικείου δικαστηρίου διατάξεις[50].

[48] Βλ. αποφάσεις A.B. κ.λπ. (σκέψη 112) και της 15ης Ιουλίου 2021, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Πειθαρχικό καθεστώς των δικαστών) (C-791/19, EU:C:2021:596, σκέψεις 55 επ. και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[49] Βλ. αποφάσεις W.Ż. (σκέψη 128) και Repubblika (σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[50] Βλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson κατά Συμβουλίου και HG κατά Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψη 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

103. Όσον αφορά την παράβαση της απαίτησης αυτής, το Δικαστήριο, εμπνεόμενο επί του ζητήματος αυτού από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει κρίνει, συναφώς, ότι πλημμέλεια κατά τον διορισμό δικαστών εντός του οικείου δικαιοδοτικού συστήματος συνιστά παράβαση της απαίτησης περί δικαστηρίου νομίμως συσταθέντος, ιδίως όταν η πλημμέλεια αυτή είναι τέτοιας φύσης και σοβαρότητας ώστε να δημιουργείται πραγματικός κίνδυνος να μπορούν άλλες εξουσίες, ιδίως η εκτελεστική, να ασκήσουν αδικαιολόγητη διακριτική εξουσία θέτοντας σε κίνδυνο την ακεραιότητα του αποτελέσματος στο οποίο οδηγεί η διαδικασία διορισμού και δημιουργώντας με τον τρόπο αυτόν εύλογη αμφιβολία στους πολίτες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του συγκεκριμένου δικαστή ή των συγκεκριμένων δικαστών. Αυτό συμβαίνει οσάκις πρόκειται για θεμελιώδεις κανόνες που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της θέσπισης και της λειτουργίας του εν λόγω δικαιοδοτικού συστήματος[51]. Το Δικαστήριο έχει επίσης διευκρινίσει ότι από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι μόνον οι παραβιάσεις των θεμελιωδών κανόνων της διαδικασίας διορισμού δικαστών καθώς και της διαδικασίας ανάληψης καθηκόντων από εκείνους είναι δυνατό να συνεπάγονται παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη την 4η Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ)[52].

2) Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

i) Όσον αφορά τον διορισμό δικαστών στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) κατά φερόμενη παράβαση του Συντάγματος

104. Επισημαίνεται κατ' αρχάς ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) συνιστά «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, καθόσον δύναται να αποφαίνεται επί ζητημάτων που αφορούν την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης[53]. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται, μεταξύ άλλων, από τις επίμαχες αποφάσεις, που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της πρώτης και της δεύτερης αιτίασης της υπό κρίση προσφυγής[54].

105. Στην υπό κρίση υπόθεση, στις 2 Δεκεμβρίου 2015, η Δίαιτα της Δημοκρατίας της Πολωνίας (όγδοη κοινοβουλευτική περίοδος) διόρισε τρία πρόσωπα (M.M., H.C. και L.M.) στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) για την πλήρωση θέσεων που είχαν κενωθεί στις 6 Νοεμβρίου 2015. Ωστόσο, η προηγούμενη Δίαιτα (έβδομη κοινοβουλευτική περίοδος) είχε ήδη εγκρίνει, στις 8 Οκτωβρίου 2015, ψηφίσματα σχετικά με την εκλογή τριών άλλων δικαστών (R.H., A.J. και K.Ś.) στις ίδιες θέσεις.

106. Με την απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015, K 34/15[55], το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) επιβεβαίωσε, μεταξύ άλλων, ότι η Δίαιτα της έβδομης κοινοβουλευτικής περιόδου νομίμως διόρισε τρεις δικαστές σε αντικατάσταση των δικαστών των

[51] Βλ. απόφαση W.Ż. (σκέψη 130 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και σκέψεις 152 και 153).

[52] Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, Breian (C-318/24 PPU, EU:C:2024:658, σκέψη 83), η οποία παραπέμπει στην απόφαση του τμήματος ευρείας συνθέσεως του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Guðmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, § 246 και 247).

[53] Βλ., συναφώς, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψεις 38 έως 40).

[54] Η Επιτροπή παραθέτει επίσης άλλες αποφάσεις του δικαστηρίου αυτού, καθώς και την απόφαση της 7ης Μαρτίου 2017, RPO (C-390/15, EU:C:2017:174), η οποία εκδόθηκε κατόπιν προδικαστικής παραπομπής του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου).

[55] Dz. U. 2015, θέση 2129.

οποίων η θητεία είχε λήξει στις 6 Νοεμβρίου 2015. Επιπλέον, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισήμανε την υποχρέωση του Προέδρου της Δημοκρατίας της Πολωνίας να δεχθεί την ορκωμοσία των τριών προσώπων που εξελέγησαν από τη Δίαιτα της έβδομης κοινοβουλευτικής περιόδου (R.H., A.J. και K.Ś.) σε αντικατάσταση των δικαστών των οποίων η θητεία είχε λήξει στις 6 Νοεμβρίου 2015. Επιπλέον, στις 9 Δεκεμβρίου 2015, με την απόφαση K 35/15[56], το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) ακύρωσε το άρθρο 137a του ustawa o Trybunale Konstytucyjnym (νόμου για το Συνταγματικό Δικαστήριο), της 25ης Ιουνίου 2015[57], όπως τροποποιήθηκε με τον ustawa o zmianie ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (ustawa zmieniająca) (νόμο της 19ης Νοεμβρίου 2015 για την τροποποίηση του νόμου της 25ης Ιουνίου 2015 για το Συνταγματικό Δικαστήριο), της 19ης Νοεμβρίου 2015, σύμφωνα με το οποίο, στην περίπτωση των δικαστών του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) των οποίων η θητεία έληξε το 2015, η προθεσμία για την υποβολή υποψηφιότητας ήταν επτά ημέρες από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της διάταξης αυτής. Η αντισυνταγματικότητα αφορούσε την εκλογή δικαστών στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) σε αντικατάσταση δικαστών των οποίων η θητεία είχε λήξει στις 6 Νοεμβρίου 2015.

107. Παρά τη διαπίστωση της πλημμέλειας του διορισμού που είχε λάβει χώρα τον Δεκέμβριο του 2015, οι τρεις δικαστές ορκίστηκαν ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας της Πολωνίας και στις 20 Δεκεμβρίου 2016 η δικαστής J.P., «δικαστής ασκούσα καθήκοντα προέδρου» μετά την αποχώρηση του προέδρου A.R. λόγω συνταξιοδότησης, τους επέτρεψε να αναλάβουν τα καθήκοντά τους. Οι τρεις δικαστές που εξελέγησαν τον Οκτώβριο του 2015 δεν μπόρεσαν ποτέ να αναλάβουν τα καθήκοντά τους, καθώς δεν είχαν ορκιστεί.

108. Όπως επισήμανε η Επιτροπή, ο διορισμός και η ανάληψη καθηκόντων στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) των τριών προαναφερθέντων δικαστών παραβιάζει κατάφωρα τη συνταγματική αρχή σχετικά με τον διορισμό δικαστών στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), η οποία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της οργάνωσης και της λειτουργίας του πολωνικού κράτους. Η Επιτροπή επισημαίνει επίσης, χωρίς να αντικρούεται από τη Δημοκρατία της Πολωνίας, ότι από τη λήξη της προθεσμίας απάντησης στην αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής της 15ης Ιουλίου 2022 (ήτοι, τη 15η Σεπτεμβρίου 2022) μέχρι σήμερα καμία από τις δύο αποφάσεις του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) της 3ης και 9ης Δεκεμβρίου 2015 δεν έχει εφαρμοστεί και ο δικαστής M.M. εξακολουθεί να είναι μέλος του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου).

109. Θεωρώ επίσης χρήσιμο να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με την απόφαση της 7ης Αυγούστου 2021, Xero Flor w Polsce sp. z o.o. κατά Πολωνίας[58], επιβεβαίωσε ότι η κατάσταση αυτή παραβίαζε θεμελιώδη αρχή που διέπει τον διορισμό δικαστών στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), προσβάλλοντας το δικαίωμα σε «δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα» κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Κατά συνέπεια, διακυβεύεται σοβαρά η ανεξαρτησία και η αμεροληψία του συνταγματικού δικαστηρίου, παρά το ότι το άρθρο 19 ΣΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη επιβάλλουν τέτοιες εγγυήσεις στα εθνικά δικαστήρια.

[56] Dz. U. 2015, θέση 2147.

[57] Dz. U. 2015, θέση 1064.

[58] CE:ECHR:2021:0507JUD000490718.

ii) Όσον αφορά τις φερόμενες πλημμέλειες της διαδικασίας διορισμού της προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου)

110. Θεωρώ επίσης ότι σοβαρές πλημμέλειες επηρέασαν και τη διαδικασία διορισμού της προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου).

111. Συγκεκριμένα, ενόψει της λήξης της θητείας του προηγούμενου προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) (στις 19 Δεκεμβρίου 2016), ο Πολωνός νομοθέτης αναθεώρησε ριζικά τη διαδικασία επιλογής των υποψηφίων. Δημιουργήθηκε νέα θέση «δικαστή ασκούντος καθήκοντα προέδρου» –η οποία δεν υπάρχει στο Σύνταγμα, στο άρθρο 194, παράγραφος 2, του οποίου προβλέπεται μόνον ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος. Στις 20 Δεκεμβρίου 2016, δηλαδή την επομένη της αποχώρησης του προηγούμενου προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Πολωνίας διόρισε την J.P. στη νεοσύστατη αυτή θέση. Την ίδια ημέρα η J.P. επέτρεψε στους τρεις παράτυπα διορισμένους δικαστές να αναλάβουν τα καθήκοντά τους και συγκάλεσε τη γενική συνέλευση. Από τους δεκατέσσερις παρόντες δικαστές, οι οκτώ αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην ψηφοφορία, ζητώντας αναβολή για να μπορέσει να παραστεί ένας δέκατος πέμπτος δικαστής. Το αίτημα απορρίφθηκε και η J.P. εξελέγη πρόεδρος του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) με μόλις πέντε ψήφους από τα δεκατέσσερα παρόντα μέλη, συμπεριλαμβανομένων των ψήφων των τριών δικαστών των οποίων ο διορισμός είχε ήδη αμφισβητηθεί [59]. Στις 21 Δεκεμβρίου 2016 η J.P. διορίστηκε, από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας της Πολωνίας, πρόεδρος του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου).

112. Αυτή η αλληλουχία γεγονότων καταδεικνύει, κατά τη γνώμη μου, την άμεση και συγκεκριμένη επιρροή της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας στη σύνθεση και τη λειτουργία του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), που δημιουργεί υψηλό κίνδυνο πολιτικής παρέμβασης. Η ακεραιότητα της διαδικασίας διορισμού, η εμπιστοσύνη των πολιτών στην ανεξαρτησία αυτού του δικαστηρίου και ο σεβασμός των εγγυήσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19 ΣΕΕ και στο άρθρο 47 του Χάρτη υπονομεύθηκαν βαθύτατα.

113. Επιπλέον, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, ήταν θεμιτό να αναμένεται από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) να τηρεί προσεκτική στάση για τη διάλυση των αμφιβολιών που προέκυψαν από τις εν λόγω πλημμέλειες. Αντιθέτως, ο M.M. συμμετείχε σε υποθέσεις που αμφισβητούσαν ευθέως τη νομιμότητα του δικού του διορισμού, παραβιάζοντας έτσι την απαίτηση αμεροληψίας [60].

[59] Συγκεκριμένα, η γενική συνέλευση των δικαστών του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), στις 20 Δεκεμβρίου 2016, με έξι ψήφους επί δεκατεσσάρων παρόντων δικαστών, επέλεξε δύο υποψηφίους: την J.P. με πέντε ψήφους και τον M.M., ήτοι τον δικαστή που είχε διοριστεί στο Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) στις 2 Δεκεμβρίου 2015 κατά παράβαση του άρθρου 194, παράγραφος 1, του Συντάγματος, με μία ψήφο.

[60] Ειδικότερα, όπως σημείωσε η Επιτροπή, το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) αποφάσισε επίσης με συνθέσεις στις οποίες μετείχε ο δικαστής M.M. επί υποθέσεων που αφορούσαν άμεσα τη νομιμότητα του διορισμού των τριών δικαστών του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) (συμπεριλαμβανομένου του M.M.) στις 2 Δεκεμβρίου 2015, ενώ η Δίαιτα της έβδομης κοινοβουλευτικής περιόδου είχε ήδη εκλέξει άλλους δικαστές [βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2017, K 1/17, Dz. U. 2017 θέση 2001, σημεία 145-159, στην οποία το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) εξέτασε τη συνταγματικότητα διάταξης που καθιστούσε δυνατή την ανάθεση υποθέσεων σε δικαστές του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου) που είχαν διοριστεί παράτυπα στις 2 Δεκεμβρίου 2015 σε θέσεις που είχαν ήδη πληρωθεί. Το αίτημα του Rzecznik Praw Obywatelskich (Εθνικού Διαμεσολαβητή, Πολωνία) για τον αποκλεισμό στην υπόθεση αυτή των M.M. και H.C., μελών της σύνθεσης που εξέταζε τη συνταγματικότητα της διάταξης που αφορούσε άμεσα την ιδιότητά τους, απορρίφθηκε]. Βλ. επ' αυτού, επίσης, απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 7ης Μαΐου 2021 στην υπόθεση Xero Flor sp. z o.o. κατά Πολωνίας (CE:ECHR:2021:0507JUD000490718, § 273).

114. Εν τέλει, και υπό το φως των ανωτέρω, δεν μπορεί να υπάρξει αμφιβολία ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεξάρτητο και αμερόληπτο «δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως», όπως απαιτεί το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ενισχυόμενο από το άρθρο 47 του Χάρτη. Πράγματι, η παράλειψη αυτή υπονομεύει τις δικαιολογημένες προσδοκίες των πολιτών ως προς την ικανότητα των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και, ως εκ τούτου, θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα και την αποτελεσματικότητα της έννομης τάξης της Ένωσης.

115. Κατά συνέπεια, και με βάση τα αδιαμφισβήτητα πραγματικά περιστατικά, θεωρώ ότι η διαδικασία διορισμού των τριών δικαστών τον Δεκέμβριο του 2015, καθώς και της δικαστή J.P. στη θέση της προέδρου του Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικού Δικαστηρίου), χαρακτηρίστηκε από σειρά πλημμελειών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως «πρόδηλες και σοβαρές».

116. Βάσει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας παρέβη την υποχρέωση που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ήτοι δεν διασφάλισε ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) πληροί την απαίτηση περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως.

117. Για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι η τρίτη αιτίαση της Επιτροπής είναι βάσιμη.

VI. Επί των δικαστικών εξόδων

118. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

119. Σύμφωνα με τη λύση που προτείνω, δεδομένου η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Δημοκρατίας της Πολωνίας στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία ηττήθηκε, η Δημοκρατία της Πολωνίας πρέπει να φέρει τα δικαστικά έξοδά της και να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή.

VII. Πρόταση

120. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο:

1) να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας του Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Συντάγματος της Δημοκρατίας της Πολωνίας) από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο, Πολωνία) στις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 2021 και της 7ης Οκτωβρίου 2021, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·

2) να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, λαμβανομένης υπόψη της ερμηνείας του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Πολωνίας από το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο) στις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 2021 και της 7ης Οκτωβρίου 2021, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις γενικές αρχές της αυτονομίας, της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και δεν έλαβε υπόψη την αρχή του δεσμευτικού χαρακτήρα των αποφάσεων του Δικαστηρίου·

3) να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, δεδομένου ότι το Trybunał Konstytucyjny (Συνταγματικό Δικαστήριο), λόγω των πλημμελειών των διαδικασιών διορισμού τριών δικαστών του δικαστηρίου αυτού τον Δεκέμβριο του 2015 και της διαδικασίας διορισμού της προέδρου του τον Δεκέμβριο του 2016, δεν πληροί τις απαιτήσεις περί ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·

4) να υποχρεώσει τη Δημοκρατία της Πολωνίας να φέρει τα δικαστικά έξοδά της και να την καταδικάσει στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής.